

SIMÁNDI IRÉN

**„SAJTÓSZOLGÁLAT BUDAPEST FELÉ”
MIKES IMRE VISSZAEMLEKEZÉSEI AZ 1947-ES BÉKESZERZŐDÉSRE**

„Amikor Visinszkij, a szovjet béke delegáció vezetője 1946 szeptemberében a békekonferencia plénuma előtt elmondotta beszédét Magyarországnak és szomszédainak perében, beszédét, amelynél durvább, nyersebb, rágalmazóbb vádbeszéd nem hangzott el még soha, e sajtókülönítménynek azt kellett jelentenie, hogy Moszkva fődelegátusa hazánk és népünk érdekében állott ki nemes gladiátorként a porondra. A sajtószolgálat két tagja, nevezetesen a Magyar Távirati Iroda diplomáciai szerkesztője és a Magyar Nemzet külpolitikai munkatársa méltatlankodó lélekkel, megbotránkozva áttörték a fegyelmi kört, az árulás fegyelmi körét és a szónoklatot továbbították Budapestre. A Luxembourg-palotában, ahol a békekonferencia zajlott, ördögi jelenet következett. »Hazamenni!... Majd otthon számolunk!... Hazamenni!« – harsogták a politikai rendőrség zsrnaliszta-formájú pribékjei, harsogták oly tele torokból és oly vak dühvel, hogy a küldöttek összerohantak, és száz riadt szempár, száz hitetlenkedő fül volt tanúja a »lelkiismereti szabadság« ez eklatáns megnyilatkozásának. Az a két újságíró, aki kitört a nemzetárulás aranykalitkájából, a hontalanság kenyerét eszi.”¹

A Magyar Nemzet említett munkatársa Mikes Imre volt, aki Visinszkij beszédére 1952. február 26-án, a Szabad Európa Rádió magyar adásának hullámhosszain emlékezett vissza. E szerkesztőségi szobáig azonban hosszú út vezetett.

Győri (Mikes) Imre 1900. február 9-én Budapesten született. Az első világháborúban önkéntesként szolgált a neves Molinári ezredben. A Galilei-kör eszmeisége, amellyel már korábban találkozott, olyan háborúellenes kijelentéseket „csalt ki” belőle, amelyekért statáriális bíróság járt. Ettől a rabkórház mentette meg, ahol nyolc hónapot töltött. Innen az őszirózsás forradalom katonái szabadították ki. A Tanácsköztársaság idején harcolt a cseh és román intervenciók ellen, majd hadifogságba esett. Kiszabadulása után az ellenforradalmi különítményesek kezére került. A gyűjtőfogházban Szakasits Árpáddal egy cellában volt egy ideig, majd a szegedi Csillagbörtönbe került. 21 évesen szabadult, de ekkor is internálás várt rá. Ezelől menekülve kétségbeesett vállalkozásra szánta el magát: Königsberg Artur 47 éves kereskedő útlevelel hajóra szállt, mely Bécsbe indult. Szerencséje volt: átengedték. „Lassan és boldogan úsztunk Bécs felé – emlékezett Mikes Imre –, és csak Dévénynél szorult el a szívem, mert először hagytam ott Magyarországot, és ahogyan Gambetta mondotta, az ember nem viheti el hazájának földjét a cipője talpán.”

Bécsbe kerülve megindult azon az úton, amely az újságíráshoz vezetett. Először csak kávéházi hírlaptartókat szegezett össze, majd rikkancs lett a Prater-strassén a Grand Café ajtaja előtt. 1922-ben Szlovákián át Erdélybe utazott, újságírói pályafutását itt, a szatmári Szamos című lapnál kezdte. Innen a Brassói Lapok szerkesztőségébe került, ahol Győri Illés István újságíróval dolgozott együtt, a névazonosság miatt vette fel a Mikes vezetéknevet. Baloldali publicisztikai tevékenységéért a román hatóságok letartóztatták, majd két évig tartó különböző eljárások és kihallgatások után, 1935 júliusában Bukarestből indulva fegyveres őrseg kíséretében Biharkeresztesnél áttették

a határon. A kitoloncolás után mégis visszament Nagyváradra és a Nagyvárad Napló főszerkesztője lett, ahol Ady Endre egykori szobájában dolgozott.

1937-ben néhány hónapot Magyarországon töltött. Itt egy cikke miatt, amelyben élesen bírálta Gömbös Gyula volt miniszterelnök németbarát politikáját, a budapesti rendőrség őrizetbe vette. Rövidesen szabadlábra helyezték, de előzőleg kötelezte magát, hogy elhagyja az országot. A budapesti Az Újság című lap tudósítójaként Párizsba került, de ez a lap egyetlen sorát sem jelentette meg, ezért cikkeit a *Magyar Nemzet*nek küldte haza, Gallicus álnéven. A háború éveit Franciaországban töltötte, a német megszállás elől menekülő kormányt Párizsból Bordeaux-ba, majd Vichybe követte mint a Magyar Nemzet és az Amerikai Magyar Népszava munkatársa.

1942 végén a Gestapo elől kellett menekülnie. A felszabadulásig Közép-Franciaországban egy tanyán, Saint-Just-en-Chevalet melletti kis faluban húzódott meg, innen is küldte tudósításait a Magyar Nemzet szerkesztőségébe.

A felszabadulás után visszatért Párizsba, a magyar kormány megbízásából másodmagával megszervezte a magyar követség felállítását, és folytatta a munkát a Magyar Nemzet számára. Párizsban a békekonferencia idejére (1946 folyamán) a magyar külügyminisztérium különleges sajtószolgálatot szervezett. A Magyar Nemzet Mikes Imrét jelölte a csoportba. A békekonferencia tárgyalásain elhangzottakkal nem értett egyet, igazságtalannak tartotta Magyarország megítélését, amelynek okát elsősorban a szovjet politika elfogadásában látta. Rákosiék nyomására kimaradt a békedelegáció sajtószolgálatából, majd 1946. december 31-én a Magyar Nemzettől is távoznia kellett. 1947. június 17-én Auer Pál párizsi magyar követtel együtt az emigrációt választotta. Párizsban megszervezte és elindította a Nyugati Hírnök című lapot, amely a magyar emigráció első újságja volt. 1951 augusztusától 1976 augusztusáig a müncheni Szabad Európa Rádió munkatársa volt. Írta és szerkesztette a rádió egyik legnépszerűbb műsorát, a Reflektort. 1982-ben a Hawaii-szigetekre vonult vissza. 1990-ben hunyt el.²

Mikes Imre életében mély nyomot hagyott a párizsi békekonferencia, amely egy emberöltőn belül másodszor döntött Magyarország sorsáról. Különösen felháborította az, hogy itthon a Rákosi-rendszer vezető politikusai azt kívánták elhitetni a magyar néppel, hogy a szerződés nem diktátum, „nem a győztes ukáza a legyőzötthöz, hanem a nagylelkű felszabadító ajándékírata a felszabadítotthoz...”³

Mikes Imre, aki a sajtószolgálat tagjaként közelről láthatta, mi történt valójában a békekonferencia hátterében, élményeit az 1950-ben írt visszaemlékezésében örökítette meg, ebből ismertetünk részleteket. A sajtószolgálat 13 újságíró tagja Budapestről érkezett Boldizsár Iván külügyi államtitkár vezetésével. Mikes Imre a Magyar Nemzet kiküldött tudósítójaként Párizsban csatlakozott a csoporthoz.

A sajtószolgálat működéséről Mikes a következőképpen írt: a csoport tagjai a nap különböző óráiban telefonon küldtek jelentést a békekonferencia eseményeiről Budapestre. A 14 tagú csoport reggelente 9 órakor értekezleten vett részt a párizsi Hotel Claridge egyik termében. Boldizsár Iván elmondta azokat a szempontokat, amelyeket a telefonon történő tudósításokban hangsúlyozni kellett. Ezek a szempontok következetesen a valóság meghamisítására vonatkoztak: „A nyugati diplomatáknak magyar szempontból kedvező állásfoglalásait vagy eltorzítva kellett ismertetni, vagy hallgatni kellett felőlük. (...) A szovjet diplomaták felszólalásait, még ha azok határozottan sértették is a magyar érdekeket, mint például az erdélyi területi kérdés, vagy a magyar–szlovák népcsere ügyében, úgy kellett feltüntetni, mint amelyek szélsőségesen a magyar szempont mellett foglalnak állást.”⁴

Boldizsár Iván a magyar újságíróknak tartott tájékoztatóján közölte, hogy a konferencia sajtószolgálatában végzett munkát bizonyos „fegyelmi kör” köti. A csoport tagjait éppen ezért állították össze olyan gondosan, hogy a fegyelmi kört senki ne sérthesse meg. Valamint elmondták, hogy „a konferencia anyagának tudósítói szolgálatát bizonyos nemzeti szempontok és érdekek figyelembevételével kell ellátni”.

Mikes Imre a párizsi magyar követség a követségi bulletineket (hivatalos jelentések) írta és szerkesztette, ez a békekonferencia ideje alatt a magyar béke delegáció napi közlönyeként jelent meg. Az ő feladata maradt továbbra is a magyar nyelvű közlöny szerkesztése, de emellett a magyarnak megfelelő, francia nyelvű könyvmatokat is kellett készítenie. A kétnyelvű kiadványok költségeit a sajtódelegáció keretéből fedezték, a kifizetések felett Mikes diszponált. A közlönyök tartalmi ellenőrzését Boldizsár Iván végezte.

Mikes Imre és Boldizsár Iván között a közlönyök szerkesztését illetően éles ellentét támadt. Boldizsár szempontjai alapján a nyugati hatalmak diplomatáinak szerepe torzultnak jelent volna meg, ha utasításai érvényesülnek. A szovjet küldöttek szerepével és Magyarországot illető állásfoglalásaikkal kapcsolatban szintén az igazságtól és a tényleges eseményektől eltérő beszámolót kívánt. Mikes ezekre a „csúsztatásokra” nem volt hajlandó. Ezért előfordult, hogy a Párizsban megjelenő könyvmatokon fehér foltok éktelenkedtek, mert Boldizsár a cenzúrázást követően Mikes cikkeit leragasztotta. „Mikes Imre a fegyelmi kört következetesen áttöri, és így szolgálatai nem használhatók” – jelentette a Külügyminisztériumnak Boldizsár Iván. A közlönyök szerkesztését Eröss János kultusztanácsosra bízták. (Ő később londoni követ lett, Rákosi Mátyás bizalmi embere volt.) Az ő szerkesztésében készült közlönyökben a konferencia eseményeit elképesztő módon meghamisították, hiszen a korábban említett elvárások szerint írták. A magyar béke delegáció tagjai is az Eröss által szerkesztett közlönyt fogadták el, habár ott voltak a konferencia eseményein, részt vettek a tanácskozásokon és tudhatták, hogy valójában mi az igazság. A közlönyöket Magyarországon a Külügyminisztérium illetékes munkatársai kapták meg.

Mikes Imre a magyar közvéleményt a valóságnak megfelelően igyekezett tájékoztatni telefonjelentéseiben. „Megkezdődött Párizsban a békekonferencia” – olvashatjuk tudósítása főcímét 1946. július 30-án a Magyar Nemzet hasábjain. A konferencia súlyának, a helyzet komolyságának, drámaiságának megfelelően a következőket mondta: „Három óra 3 perckor a Luxembourg-palotában, amely most már maradéktalanul felöltötte ünnepi mezét, miután az utolsó pillanatig buzgó munkáskezek szorgoskodtak sokszázados, klasszikus és romantikus öltözkén, megkezdődik az 1946. évi békekonferencia felvonulása. Az arannyal cirádázott öntöttvas kapu szélesen tárva áll, és a győztes hatalmak urai gyors egymásutánban robognak be az udvarra... vonulnak fel a vörös szőnyeggel befuttatott monumentális díszlépcsőn...” Majd később így folytatta: „Ezzel a történelem könyvében új fejezet kezdődik, új fejezet, amelyről még távolról sem tudható, hogy felemelő, vagy tragikus lesz-e.”⁵

„Drámai beszámoló Erdély nagy napjáról” – olvashatjuk a Magyar Nemzet augusztus 30-án megjelent számában: „Másfélmillió jó magyar múltja és jövője, szabad léte és emberi, meg polgári jogköre újfent nagy kérdéssé és szívszorongássá válhat. (...) Megmértettünk (...) Összefoglalván megmértettünk, de még azelőtt mértettünk meg, mielőtt mérlegre álltunk volna. Nemcsak területi igényeink, de kisebbségvédelmi követeléseink is elsikkadtak e procedura útvesztőjében.”⁶

Szeptember 22-én a Magyar Nemzetben megjelent a már korábban említett Visinszkij-beszéd, amelyben a szovjet politikus éles szavakkal bírálta Magyarország

magatartását, és erőteljesen szembefordult a magyar békeszerződés vitájánál a magyar szempontokkal. Ezt a felszólalást a magyar sajtószolgálat tagjainak szigorúan tilos volt tudósításként leadni. Mikes Imre azonban – minden tiltás ellenére – továbbította a beszédet Budapestre. A beszédről, amely a szlovákiai magyarság kérdésével foglalkozik, a következők olvashatók: „Visinszkij hangneme, mondatszerkesztése és pátosza hasonló volt [a nyugati diplomaták megnyilvánulásaihoz – S. I.], a század nagy és zseniális államügyésze hasonló módon sorakoztatta fel érveit a békekonferencia szószékén. De természetesen nem ugyanazt mondták. Arra a sok és nyílt argumentumra, amelyeket a helyettes külügyi népbiztos felsorakoztatott, e helyütt most nem kell kitérnünk, említsük meg azonban, hogy argumentumai közül különös méltánylásra talált a kitelepítésekre vonatkozó megjegyzése. Visinszkij ezzel kapcsolatban fizikai hasonlatot alkalmazott, azt mondván, hogy ha egy testet elvesznek valahonnan, ür keletkezik, amelynek helyébe egy másik test illeszthető. Visinszkijnek ez az indoklása rendkívüli súllyal esett a latba.”⁷ Ezzel Mikes újságírói pályafutása a békekonferencián és a Magyar Nemzetnél egyaránt megpecsételődött.⁸ Tudósításait azonban még 1946 decemberéig küldte lapjának.

„A békekonferencia Magyarország számára szombaton véget ért” – hangzik beszámolójának szalagcíme október 13-án. Néhány gondolkodtató, szívbemarkoló mikesi gondolat a Magyar Nemzetből: „E pillanatban még nem tudható pontosan az, hogy a magyar sors megtárgyalásának e végnapján e szavazatok mint fognak esni. Ám cseppnyi kétség sem afelől, hogy a béketervezetet úgy fogadják el, ahogy a bizottságok a problémát megoldották, illetőleg megoldatlanul hagyták. (...) E pillanatban eddig éltünk. Az embernek az az impressziója, hogy a párizsi értekezlet menten véget ér, és a békekonferencia kezdődik.”⁹

A magyar politikai vezetés nem mondott le teljesen Mikes Imre „betöréséről”, 1947. január 3-án Gyöngyösi János külügyminiszter táviratban sajtóattasévá nevezte ki. Majd Rákosi Mátyás megpróbálta hazahívni. Februárban két diplomata személyesen kereste fel Párizsban, ők tolmácsolták Rákosi kérését. Mikesnek személyesen Rákosinak kellett volna levelet írnia, amelyben elismeri, hogy a kialakult konfliktus oka az ő tájékozatlansága volt a magyarországi politikai helyzettel kapcsolatban, és azt, hogy a jövőben alkalmazkodni fog munkájában a hivatalos szempontokhoz, valamint ennek fejében munkalehetőséget kér. Mikes a küldöttekkel a következőket közölte: „ragaszkodom lelkiismereti szabadságom integritásához, s hogy meggyőződésbeli kérdésekben kompromisszumot nem kötök”.¹⁰ Maradt az emigráció.

Egy 1955-ben írt kommentárja végén a következőképpen emlékezett 1946-ra. „Végeredményben felesleges lenne, értelmetlen lenne Moszkva párizsi fattyúján, a nyolcéves békeszerződésen még tovább rágódní. Úgy gondolja tán a rendszer, hogy megfojtván halott nagyjaink szellemét, elkorcsosítja az élő magyarok szellemét? És végül utat talál a romlatag nemzet lelkéhez? Nehéz dolog ez, sokkal nehezebb, sem-hogy gondolnák. Hogy is mondja a Tragédia professzora? »Csak egy szikra kell, s életre kel az egész!« Mire Lucifer: »De azt a szikrát, azt honnan veszed?« De azt a szikrát, azt honnan veszi az idegen uralom? A szikrát, amelytől életre kelhetne az egész? A szikrát, amelyet hiába próbálnak Madáchtól elrabolni, már emléküket is elsodorta a történelmi szél, amikor a Tragédia, az igazi és csonkítatlan Tragédia még mindig szövétnekként fogja világitani az utat előttünk!”¹¹

Mikes Imre elveihez híven ragaszkodó újságíró volt, aki a szikrát, ami majd a jövőt világitja meg, gondolataiban és írásaiban rejtve hordta magával. Hitvallását, ami mellett haláláig kitartott, így fogalmazta meg: „... azon a régi iskolán nőttem fel,

amely hirdette még, hogy a művésznek, a nép apostolának csak egy ura és parancsolója, egy gazdája és irányítója lehet: a lelkiismerete.”

Jegyzetek

1. OSZK Kézirattár Mikes Imre-hagyaték 451/67 fond. 5.
2. Mikes Imre-életrajz, amelynek megírásához sok forrást, dokumentumot kaptam Török András újságírótól.
3. OSZK Kézirattár 451/906 fond. 1.
4. Mikes Imre 1950-ben Párizsban írt visszaemlékezése újságírói pályafutására és az 1946–47-es párizsi békekonferencia eseményeire, amelyben a magyar sajtószolgálat tagjaként vett részt. 3–7. (A továbbiakban: Visszaemlékezés.) A dokumentumot Török András újságíró bocsátotta rendelkezésemre.
5. Magyar Nemzet. 1946. július 30. 1.
6. Uo. 1946. augusztus 30. 1.
7. Uo. 1946. szeptember 22.
8. Visszaemlékezés. 7–10.
9. Magyar Nemzet. 1946. október 13. 1
10. OSZK Kézirattár 451/906 fond. 6.
11. OSZK Kézirattár 451/906 fond. 6.